

de er forhistoriske perioder, og hverken i disse afsnit eller senere skelnes der mellem Sydsandinavien og Mellemeuropa. Der er derfor meget af direkte interesse også for dansk forskning, så meget mere som de mange enkeltanalyser virker sunde og skaffer et hurtigt overblik over den seneste forsknings resultater – eller postulater.

Som arkæolog finder jeg bogen særdeles nyttig, og det må den også være for historikere. Steuer har samlet et ellers uoverskueligt stort stof, alene de 1375 henvisninger til navnlig 70ernes litteratur er særdeles brugbare.

Henrik Thrane

ARILD HVIDTFELDT: *Kulturernes Korsvej. Politikens verdenshistorie 7*. København, Politikens Forlag, 1983. 336 s. 268 kr. (kun i subskription).

Det 7. bind i Politikens Verdenshistorie skal dække hele Sydasiens historie fra slutningen af det 2. årt. f.v.t. frem til ca. 1250 e.v.t. Det er både i geografisk og kronologisk henseende en gevaldig mundfuld, og for at opnå en vis sammenhæng har forfatteren fornuftigt nok valgt at bygge fremstillingen op omkring ét gennemgående tema, verdensreligionernes opståen og udbredelse. I et kort, indledende kapitel om religionens plads i samfundet understreger han, at religion ikke må ses isoleret, men i sammenhæng med de politiske, sociale og materielle forhold.

Denne målsætning lever værket ikke op til. Religionerne præsenteres snævert som dogmer og ritualer, ikke som bevidsthed i bredere forstand. Skildringen af religiøse bevægelser tjener intet sted som udgangspunkt for en sammenkædning af forskellige variable til forklaringer på det historiske forløb. Ikke engang religionernes funktion som kilde til autoritet og legitimering af politisk magt diskuteres, hvilket ellers ville have været oplagt i betragtning af, at fremstillingen er struktureret omkring storrigerne i Indien, Iran, Sydøstasien og den muslimske verden. Hvad læseren får, er derimod den traditionelle opremsning af konger, dynastier og krige tilsat eksempler på religiøs og kulturel diffusion. Der gøres kun sporadiske forsøg på at forklare dynamikken bag de mange politiske omvæltninger. I betragtning af den betydning, forfatteren tillægger de persiske statsdannelser, fordi de fungerede som bro for kulturformidlingen mellem øst og vest, er det utilfredsstillende, at den eneste forklaring på Sassanidestatens fald er en bemærkning om, at »riget var opløst indefra« (s. 220). Læseren vil lede forgæves efter omtale af teknologiudvikling, landbrugets organisering, demografiske forskydninger, nomadernes plads i samfundet o.s.v.

Der knytter sig særlige problemer til at skrive sammenfatninger af Asiens historie, fordi der er mindre forskning og teoridannelse at trække på, end det er tilfældet for Europas vedkommende. Så meget mere uforståeligt er det, at forfatteren undlader at benytte sig af den nyere forskning, der nu engang foreligger. Den førende autoritet på Islams historie i middelalderen, Claude Cahen – der har gjort meget for at tilføre Islamforskningen et socialhistorisk perspektiv – figurerer end ikke i litteraturlisten. Værket præges derfor af synspunkter, som forskningen forlængst har opgivet. Det er – for blot at nævne et enkelt eksempel – ikke længere muligt at forklare shi'ismens udbredelse og den

abbasidiske revolution som udslag af en national persisk modstand mod arabisk fremmedherredømme (s. 299 f.).

Nu hvor udforskningen af de ikke-europæiske samfunds historie omsider har forladt tidligere tiders faglige isolation og i stigende grad orienterer sig efter udviklingen inden for den øvrige historieforskning, er det forstemmende at blive præsenteret for et værk, der helt lader de sidste 20-30 års teoretiske diskussioner og konkrete forskningsresultater ude af betragtning. Et sådant opkog af synspunkter og informationer, der i forvejen er tilgængelige for et dansk publikum, tyder på, at hverken forfatter eller redaktør føler faglig forpligtelse over for kredsen af historisk interesserede ikke-specialister, som værket vel i første række henvender sig til.

Peter Christensen

ANNE K.G. KRISTENSEN: Tacitus' germanische Gefolgschaft. Det kongelige danske Videnskabernes Selskab, Historisk-filosofiske Meddelelser 50:5. Kbh., Munksgaard, 1983. 93 s. 100 kr. + moms.

Med denne studie i det tidlige germanske samfunds politiske og sociale struktur har forf. placeret sig *in medias res*. Selvsagt implicerer ikke blot læsningen af Tacitus' Germania en lang række tunge hermeneutiske problemer, men indlejret i en undersøgelse af den germanske høvding og hans følge ligger også vanskelige og meget omdiskuterede forskningsområder som relationerne mellem romere, keltere og germanere, årsager til det romerske imperiums opløsning og den tidlige germanske 'stats' fremvækst. Det er klart det sidstnævnte område, som har forf.s interesse, og nærværende afhandling må karakteriseres som et spændende skridt frem mod et bedre og mere sikkert udgangspunkt for analyser heraf.

I sin meget klare indledning (s. 3-22) kobler forf. en forskningsoversigt og sin problemformulering sammen. Det er forf.s vurdering, at forskningen har arbejdet for disparat med Tacitus' tekst og primært af denne grund har bragt sig selv i en art pat-stilling. Der er stringens i redegørelsen herfor, og det dristige træk, som forf. konkluderende kan advokere for at bringe udvikling i situationen, synes rimeligt i den formulerede sammenhæng: en nylæsning af den væsentligste kilde, Tacitus' Germania, med en primær focusering på sammenhængen mellem de enkelte kapitler.

Således bliver en gennemgang og diskussion af en række tekststeder afhandlingens bærende element (især s. 25-53). Essentielt er det her, at de centrale passus i Germ. 13-14 må opfattes på en ny måde, hvis de tolkes i snæver sammenhæng med skildringerne i kap. 6 og 12. Efter forf.s analyse forekommer det klart, at den germanske høvding og hans følge omtales allerede dér, og den første konklusion må derfor tvingende blive (klarest s. 71 f.), at hvad man hidtil har opfattet som tre institutioner (*centeni ex singulis pagis*, *centeni comites* og *comites/comitatus*) må reduceres til een, og at det er denne ene, som omtales de nævnte steder. Denne konstatering giver naturligvis et langt bredere grundlag for nærmere at definere *comitatus principis*, og især den sammenhæng mellem *concilium*, *comitatus* og *princeps*, som derefter kan blotlægges, kaster ganske klart lys over det vel nok væsentligste spørgsmål i denne sammenhæng, nemlig om høvdingens følge har sit udspring i høvdingens 'Haus', altså den privatretslige sfære, eller om det er et offentligrets-